

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження **Пилявець Наталії Ігорівни**
на тему **«Когнітивні стилі особистості як чинник формування
самозбережувальної поведінки студентської молоді»**,
подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 053 Психологія,
галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науково-дослідними темами. У сучасному світі все більшого значення набуває здоров'я як унікальна цінність і невід'ємне основне право людини. Його забезпечення вважається пріоритетним завданням суспільного розвитку. У сучасній Україні стан здоров'я населення залишається низьким. Ситуація значно ускладнюється тим, що на нашій території ведеться війна. Численні втрати людських життів, руйнування будинків, втрата майна, нестача їжі і води, численні шкоди здоров'ю населення актуалізують проблему здоров'я нації та формування культури самозбереження у молодого покоління як ніколи раніше.

Слід зазначити, що проблема здоров'я та здоров'язбереження привертає увагу значної кількості дослідників, але, водночас, питання формування самозбережувальної поведінки залишаються недостатньо висвітленими в наукових джерелах. Проблемами наукового пояснення, прогнозування та формування самозбережувальної поведінки особистості займалися дослідники соціолого-демографічного, медичного та психологічного напрямків. При цьому саме психологічний підхід є найменш розробленим, незважаючи на його актуальність.

Особливо актуальною, на думку авторки, є робота в цьому напрямку з молодими людьми, які вступають на навчання у заклади вищої освіти. Оскільки саме в молоді роки відбувається сприймання певних норм та зразків поведінки, усвідомлення потреб і мотивів, визначення ціннісних орієнтацій, інтересів і уявлень. При чому поведінкові чинники можуть бути як сприятливими, так і шкідливими для здоров'я, що залежить від вибору кожної конкретної особи. Щоб з максимальною ефективністю вплинути на поведінку людини необхідні зусилля сім'ї, суспільства і, безумовно, самої людини. Провідна роль в цьому належить самій людині, адже відомо, що здатність зберігати, підтримувати і відновлювати власне здоров'я багато в чому залежить, не стільки від спадкових факторів, якості медичного обслуговування, факторів навколишнього середовища, скільки від способу життя, який обирає сама людина. І питання в тому, який спосіб життя людина обирає і наскільки вона дбає про своє здоров'я, наскільки вона спрямована на

його підтримку та покращення. Це обумовлює необхідність розуміння мотиваційних, когнітивних, емоційних та соціальних аспектів, які впливають на рішення та дії людини щодо її власної безпеки та захисту.

Перераховуючи чинники, які впливають на формування самозбережувальної поведінки, авторка звертає увагу на те, що які б умови не оточували людину, її реакції будуть мати індивідуальний характер. І в першу чергу це залежить від індивідуальних способів сприйняття, аналізу, структурування та інтерпретації інформації, тобто від когнітивних стилів особистості.

Когнітивні стилі впливають на поведінку людини на різних рівнях прийняття рішення про дію, включаючи етап сприйняття світу, вибору способу реагування на події, планування дій, вибору способу вирішення проблем, способу взаємодії з іншими людьми тощо. У контексті обраної теми дослідження розуміння ступеня впливу когнітивних стилів на самозбережувальну поведінку дасть можливість більш ефективно впливати на її формування в студентській молоді.

Дисертаційне дослідження виконано в Хмельницькому національному університеті в рамках наукової школи кафедри психології та педагогіки: «Формування особистості як суб'єкта самотворення та самозбереження». Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради Хмельницького національного університету (протокол № 3 від 31 жовтня 2019 року).

Нові факти, отримані здобувачем. У дисертації *вперше* одержані такі наукові результати: встановлено взаємозв'язок когнітивних стилів особистості з рівнем сформованості самозбережувальної поведінки студентів; визначено стилі самозбережувальної поведінки сучасної молоді; розроблено модель та програму соціально-психологічного тренінгу формування та корекції самозбережувальної поведінки студентів; *уточнено* феноменологію та показники сформованості самозбережувальної поведінки особистості з точки зору їх психологічної сутності та уявлення про особливості когнітивних стилів студентської молоді; *набули подальшого розвитку* стратегії, методи та прийоми формування самозбережувальної поведінки особистості, а саме, запропоновано програму формування та корекції самозбережувальної поведінки студентів та розроблена низка практичних рекомендацій студентам щодо формування самозбережувальної поведінки

Значення отриманих результатів для науки і практики полягає в тому, що отримані дані дають можливість викладачам, психологам, кураторам студентських груп закладів вищої освіти поглибити наукове розуміння феномену самозбережувальної поведінки особистості та особливостей когнітивних стилів сучасної студентської молоді; дозволяють під час психолого-педагогічного супроводу освітнього процесу здійснювати

моніторинг рівня сформованості самозбережувальної поведінки студентів та, використовуючи запропоновану тренінгову програму, оптимізувати процес її формування. Крім того, результати дисертаційного дослідження можуть бути використані під час викладання таких дисциплін як «Диференційна психологія», «Психологія здоров'я», «Збереження психічного здоров'я» та інших дисциплін, що включають дотичні за змістом теми.

Основні результати дослідження впроваджено в освітній процес КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти» (довідка про впровадження від 05.06.2023) та в роботу психологів ГО «Центр розвитку дітей та молоді майбутнього «Аліса» (довідка про впровадження від 27.01.2023).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих в дисертаційному дослідженні. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується застосуванням в ході її виконання методології, адекватної меті і завданням, специфіці об'єкта і предмета дослідження, застосуванням необхідного комплексу методів (теоретичних, емпіричних, статистичних), коректною кількісною обробкою та якісним аналізом, а також практичним впровадженням результатів.

Сформована авторкою база наукових джерел характеризується різноманітністю і достатньою повнотою. Науковий апарат, як засвідчує аналіз дисертації, визначено коректно, він є достатнім для розв'язання поставлених завдань. Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується також апробацією результатів дослідження на конференціях: VIII Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців» (Хмельницький, 9-10 квітня 2020); Подільська науково-практична Інтернет-конференція «Психологічні засади розвитку, психодіагностики та корекції особистості в системі безперервної освіти» (Вінниця, 25 січня 2022); Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Психологічні засади розвитку, психодіагностики та корекції особистості в системі безперервної освіти» (Вінниця, 9-10 грудня 2022); Подільська науково-практична Інтернет-конференція «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічного супроводу педагогічних працівників в умовах безперервної освіти» (Вінниця, 27 січня 2023).

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, списку використаних джерел, який налічує 207 найменувань та 4 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 230 сторінки, обсяг основного тексту – 160 сторінок. Робота містить таблиці, рисунки та додатки.

В першому розділі дисертації «Теоретико-методологічний аналіз

проблеми самозбережувальної поведінки особистості студента» проведено теоретико-методологічний аналіз досліджень самозбережувальної поведінки в психології, визначено сутність та зміст когнітивних стилів як детермінант формування самозбережувальної поведінки особистості, узагальнено психологічні особливості формування самозбережувальної поведінки студентської молоді, визначено основні напрямки подальшого експериментального дослідження.

За результатами проведеного теоретичного аналізу наукової літератури та в контексті обраної теми поняття «самозбережувальна поведінка» потрактоване авторкою як система свідомо керованих особистістю дій і вчинків у сфері підтримки, збереження, відновлення фізичного та психічного здоров'я з метою продовження тривалості та підвищення якості життя.

Визначено, що провідна роль у формуванні самозбережувальної поведінки належить особистості, як активному суб'єкту самотворення. Встановлено, що когнітивні стилі особистості, які характеризують індивідуальні способи прийому та переробки інформації від навколишнього світу й забезпечують зв'язок між оточенням й особистістю, є одним із чинників поведінки, зокрема поведінки, спрямованої на самозбереження.

В другому розділі «Вплив когнітивних стилів особистості на формування самозбережувальної поведінки студентської молоді» описана організація експериментального дослідження, визначено показники самозбережувальної поведінки особистості, обґрунтовано вибір використаних методик, представлений кількісний і якісний аналіз результатів констатувального експерименту, на основі яких визначено рівні сформованості самозбережувальної поведінки студентів і доведено їх зв'язок з особливостями когнітивно-стильової організації студентів. Вплив когнітивних стилів прослідковується на всі компоненти самозбережувальної поведінки. Крім того, узагальнення даних за допомогою кластерного аналізу дозволило виокремити та описати стилі самозбережувальної поведінки студентів. З'ясовано також, що є статистично вагомі відмінності в особливостях когнітивно-стильової організації студентів, які демонструють різні стилі самозбережувальної поведінки.

Третій розділ дисертації «Особливості формування самозбережувальної поведінки студентської молоді» містить результати формувального експерименту, в ході якого було розроблено модель та програму соціально-психологічного тренінгу формування та корекції самозбережувальної поведінки студентів. Структура тренінгу складається з шести модулів: розвиток усвідомленості і формування навичок рефлексії, підтримка мотивації до самозбереження, самоактуалізація і відповідальність, конструктивне опанування бар'єрами самозбереження, розвиток життєстійкості,

узагальнення отриманого досвіду. В ході тренінгу в процесі усвідомлення особистістю особливостей власного сприймання оточуючого світу і себе відбувається зміна стратегії адаптації до навколишнього середовища в напрямку вибору більш конгруентних й ефективних поведінкових стратегій. Аналіз результатів, отриманих після впровадження тренінгу з формування та корекції самозбережувальної поведінки студентів, дає можливість зробити висновок про її ефективність. Також в третьому розділі подано практичні рекомендації для молодих людей, які бажають піклуватися про власне здоров'я і добробут, розвивати навички самозбереження.

Висновки до розділів і загальні висновки в цілому відображають зміст і результати наукового пошуку, узгоджуються з завданнями дослідження, є логічними й аргументованими.

Аналіз змісту дисертації дає підстави стверджувати, що поставлені завдання розв'язано, гіпотезу підтверджено, мету наукового пошуку загалом досягнуто.

Повнота викладення матеріалів дисертації у наукових публікаціях.

Основні результати дослідження за темою дисертації опубліковано у 9 наукових працях, з них 5 наукових статей у фахових виданнях України (категорія «Б») в галузі психології, 4 публікації у матеріалах наукових конференцій.

Ідентичність змісту анотацій і основних положень дисертації.

Структурна побудова та зміст анотацій українською й англійською мовами ідентичні основним положенням дисертації. За змістом дисертаційна робота Пилявець Н.І. повністю відповідає спеціальності 053 Психологія.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Пилявець Н.І., необхідно зупинитися на деяких питаннях і пропозиціях:

1. Дисертантка зазначає, що формування самозбережувальної поведінки студентської молоді є завданням і родини студентів, і викладачів, психологів, кураторів студентських груп. Зважаючи на це, доцільно було б запропонувати відповідний тренінг щодо практичних аспектів формування самозбережувальної поведінки студентів для підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти.

2. У тексті дисертації досить детально проаналізовано праці інших науковців, але на наш погляд доцільно було б більше уваги приділити питанням аналізу закордонного досвіду практичної роботи з обраної проблематики.

3. Робота виграла б, якби більш повно були проаналізовані особливості формування самозбережувальної поведінки студентів в залежності від гендерного критерію.

4. При характеристиці програми психологічної корекції на етапі формувального експерименту дисертантка наводить ретельно підібрані тренінгові вправи, які, безумовно, сприяють реалізації її мети. Водночас, подекуди залишається недостатньо проясненим, хто є автором зазначених вправ, які з них запозичені в інших дослідників / практиків, а які є повністю авторськими або з авторськими модифікаціями.

Однак вказані зауваження і побажання не знижують теоретичної і практичної значущості роботи, їх врахування допоможе удосконалити подальшу наукову роботу автора.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності.

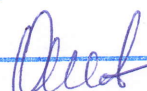
При детальному розгляді дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності не виявлено.

Висновок. З огляду на вищезазначене, дисертація Наталії Ігорівни Пилявець «Когнітивні стилі особистості як чинник формування самозбережувальної поведінки студентської молоді» за науковою новизною, обґрунтованістю, теоретичною та практичною значущістю отриманих результатів повністю відповідає вимогам пп. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44, «Вимогам до оформлення дисертації», затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 № 40, а також на пряму наукових досліджень освітньо-наукової програми Хмельницького національного університету зі спеціальності 053 Психологія, галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки та рекомендується до подання для розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді, а її авторка, Пилявець Наталія Ігорівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія, галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Рецензент

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології та педагогіки

Хмельницького національного університету

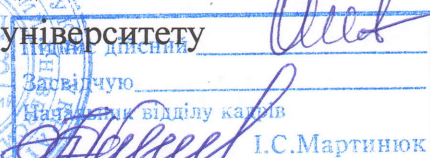
Ольга ІГУМНОВА

Підпис засвідчую

Проректор з наукової роботи

Хмельницького національного університету,

доктор технічних наук, професор

І.С.Мартинюк

Олег СИНЮК